

Cioran – ultimul mare estetic al tânguiri noastre metafizice. Fragmente în cheie cioraniană

Marcel Chelba

**ANNALS of the University of Bucharest
Philosophy Series**

Vol. LX, no. 1, 2011
pp. 29 – 32.

**ANALELE
UNIVERSITATII
BUCURESTII**

CIORAN – ULTIMUL MARE ESTET AL TÂNGUIRII NOASTRE METAFIZICE. FRAGMENTE ÎN CHEIE CIORANIANĂ

MARCEL CHELBA¹

Abstract

The philosophy, in the case of Cioran, has therapeutic aspirations rather than conceptual ones; his metaphysical insolence aims, however, not at a simple aesthetic of lamentation, but at a metaphysics of morals turned upside down. In my fragments I try to illustrate and discuss this judgment.

Keywords: aesthetic of lamentation, metaphysical insolence, optimistic fatalism, absurd syllogistic humor.

Am ajuns, și eu, mulțumită contemporanilor mei, *pe culmile disperării* – dar m-am străduit din răsuferință să nu ridic tonul – să nu las acest *Appendix*² să ia forma unei *plângeri penale împotriva Omului* sau, mai grav, a unei *conestații metafizice* la adresa *autorității ontologice și morale a lui Dumnezeu*. Nu pentru că ar fi fost *periculos* sau *zadarnic* – devreme ce nu există niște *instanțe mai înalte* la care să te adresezi – ci pentru că, în vacarmul *happening-urilor* culturii noastre moderne, un astfel de demers ar fi sunat cam *comercial*.

Strigătul disperat de durere al lui Iov, fatalismul Ecclesiastului și dezamăgirea finală a lui Isus, pe cruce, au devenit demult, în economia de piață a culturii noastre moderne, niște branduri de succes, fără de care industria spectacolului și mass media ar falimenta rapid.

În *filosofie, estetica lamentației* a devenit cam «nașpa» – și-a epuizat *resursele persuasive*. Nu mai crede nimeni în *lacrimi și sfinți*.

Cioran a fost ultimul mare *estet al tânguirii noastre metafizice*.

*

¹ *kantinomus@yahoo.com*

² Textul de mai jos a fost scris cu prilejul *Centenarului Cioran*. Primele rânduri le-am scris pe blogul emisiunii *Izvoare de filosofie* a d-lui Constantin Aslam, pe Radio România Cultural. Apoi, invitat să particip la Facultatea de Filosofie din București cu o comunicare despre Cioran, textul a luat proporțiile de față. Între timp, am inclus acest text într-o lucrare aflată în curs de apariție, intitulată *Appendix*, care reprezintă volumul III din *Tetralogia kantiană* (o serie de lucrări din care nu a apărut până acum decât volumul I, *Introducere critică. Despre posibilitatea Metafizicii, ca Știință, în perspectiva filosofiei critice kantiene* (2004), Reșița, Editura Crates).

Cioran poate fi citit și în cheie *tragi-comică*, dar ar fi păcat. Am pierde esențialul. Cioran nu este un clovn depresiv, modern, ci un profet al sfârșitului, care se vrea luat în serios.

Când spune „Omul va dispărea – era convingerea mea până acum neclintită. Între timp mi-am schimbat părerea: trebuie să dispară”, Cioran pare ușor cabotin, un saltimbanc pus pe șotii și calambururi facile (un „pesimist jovial”, i s-a spus, cu simpatie), dar când revine și spune „Dacă după mine, după tot ce am spus eu, va mai crede cineva în ceva, înseamnă că este într-adevăr ceva în care trebuie și merită să crezi”, îți dai seama că, înainte, nu glumea deloc.

Cioran se joacă cu destinul lui și al lumii, ca la Rășinari, cu craniile acelor morți anonimi, uitați de istorie, descoperiți de groparul satului, uneori, când săpa groapa unui mort nou.

Spune „sunt terminat” (sau, mai amplu, „suntem terminați”) – dar, în sufletul lui, Cioran așteaptă o pasă înapoi din partea Istoriei.

Cioran exagerează – sondează abisul – încearcă să împingă lucrurile până la limita absurdului și insuportabilului – tocmai pentru că se vrea contrazis.

Formula fericirii care mobilizează imaginația creatoare a lui Cioran – foarte apropiată de *fatalismul optimist* (sublimat metafizic) al păstorului nostru mioritic – din care se trage organic – este deviza guvernatorului închisorii din *La Chartreuse de Parme*, a lui Stendhal: *pas d'illusions, pas de désillusions – nu ai iluzii, nu ai nici deziluzii*. Iar dacă destinul te contrazice, cu atât mai bine – aș adăuga eu.

O surpriză plăcută este cu atât mai plăcută cu cât erai mai pesimist, tot așa cum o surpriză neplăcută este cu atât mai neplăcută cu cât erai mai optimist – și invers, o surpriză plăcută este cu atât mai puțin plăcută cu cât erai mai optimist, tot așa cum o surpriză neplăcută este cu atât mai puțin plăcută cu cât erai mai pesimist.

Ei bine, cea mai mare fericire posibilă este atunci când ți se împlinește o dorință capitală, pe fondul unui scepticism absolut.

Iată de ce Cioran trebuie depășit și dezmințit de istorie: pentru că nimic nu l-ar putea face acolo, în cer, mai fericit.

*

Pesimismul, ca atitudine metafizică, este ca sarea în bucate: intensifică în noi facultatea fericirii, amplifică bucuriile și îndulcește suferințele. Optimismul este ca oțetul – bun să taie greața și mirosul fetid al vieții noastre cotidiene.

Probabilitatea de a fi fericiți este invers proporțională cu predispoziția noastră ontologică la fericire. Este o lege a naturii. Iată de ce naturile fericite (în termenii lui Noica)³ de regulă sfârșesc prost – au o viață nefericită, „fără biografie”.

³ Pentru această distincție noiciană între *naturile fericite* și *naturile nefericite* a se vedea MARCEL CHELBA (2009), *Ultima idee a lui Constantin Noica și drumul fără de sfârșit al filosofiei*,

Cioran era de fapt o *natură fericită* care încerca să sară peste umbra nefastă a propriului său destin – să își construiască din *pesimismul cel mai radical posibil* un *scut împotriva depresiei* și, în același timp, un *paratrăsnet al celei mai înalte fericiri posibile*.

Scepticul este mai bine plasat ontologic.

Când primește o lovitură din partea destinului, *optimistul* spune: *sunt terminat* – *pesimistul* spune: *se putea și mai rău*.

Pesimismul este *privilegiul moral* al *naturilor fericite*.

Scepticul este de fapt un *optimist realist*.

*

Când, pentru netrebnicia lui, la capătul unei zile întregi de cicăleli și văicăreli, s-a trezit gratulat de Xantipa și cu o albie de zoaie în cap, Socrate, neclintit, i-a spus: – *Sigur, după atâtea fulgere și tunete trebuia să vină și ploaia!*

Cum să nu adori un astfel de om?!

Când ne prevestește sfârșitul, Cioran o face cu aceeași *ironie divină* – cu același *umor silogistic absurd*.

Iată de ce, Cioran, pe un *optimist naiv* îl deprimă iar pe un *pesimist ajuns în pragul sinuciderii* îl face să se rușineze de micile lui *inconveniente existențiale* și să surâdă complice, ca un copil *prins cu cioara vopsită*.

Se spune că ar fi fost câțiva indivizi care s-au sinucis după o lectură „Cioran”. Dar pe câți îi va fi salvat!?

Nu se pune problema dacă Cioran are dreptate sau nu.

Ideea este dacă terapia lui metafizică îți face bine sau nu.

Dacă te deprimă, atunci este mai bine să-l lași deoparte, pentru mai târziu – când vei avea destulă putere să te ridici la înălțimea *silogisticii lui amare*.

*

Opera lui Cioran este un pariu cu istoria – pe care îl va câștiga oricum – și dacă va fi dezmințit de istorie, și dacă va avea dreptate.

Dacă totul se va sfârși prost, pentru Om, Cioran va avea satisfacția că, cel puțin, a știut-o dinainte și nu și-a făcut iluzii. Dacă se va sfârși bine, cu atât mai bine pentru Om. Dar de sfârșit se va sfârși. Asta e sigur.

Opera lui Cioran, însă, va rămâne mai departe un subiect de reflecție în mintea lui Dumnezeu – o statornică întrebare în lungul șir al adevărilor Lui *eterne și imuabile*.

Dacă este adevărat că, în lume, *nimic nu e fără Dumnezeu*, atunci Cioran, insomniacul, nu a fost decât o umbră a îndoielii lui Dumnezeu că, poate, pe undeva, a greșit.

*

Cioran căuta de fapt o strategie – o anumită atitudine pe care să o opună haosului din jur – una care să îl avantajeze în răfuiala lui cu destinul, cu viața lui ratată din România și cu proasta lui așezare în lume.

Or, când ai căzut prost în viață, nu te mai poate salva decât ideea *sfârșitului* și a *zădărniceii*. Numai *eternitatea morții* este mai tare ontologic decât *ispita de a trăi*.

„Nu poți ști ce trebuie să piardă un om ca să aibă curajul să înfrunte toate convențiile, nu poți ști ce a pierdut Diogene ca să devină omul care și-a îngăduit totul, transpunându-și în fapte gândurile cele mai intime cu o insolență supranaturală, asemenea unui zeu al cunoașterii, libidinos și pur.”⁴

Noi știm, însă, ce a pierdut Cioran: și-a pierdut țara, limba, strămoșii, sentimentul apartenenței la o *istorie sacră*. Iată izvorul *insolenței lui metafizice*. Aceasta este, de la Cioran încoace, starea de spirit a omului modern, în noile *limite mentale* ale așa-zisei *societăți deschise*.

La 22 de ani, Cioran se declarase deja specialist în problema morții. Ajunsese la înțelepciunea Eclesiastului.

Din ziua aceea, *scepticismul* a devenit pentru Cioran strategia metafizică și morală cea mai optimistă posibilă.

Restul, după aceea, a venit de la sine.

*

Deși filosofia, la Cioran, are mai degrabă aspirații terapeutice decât conceptuale, *insolența lui metafizică* vizează, totuși, nu o simplă *estetică a lamentației*, ci un fel de *metafizică a moralei* întoarsă pe dos – iar resorturile acestei *antimetafizici* se găsesc în biografia lui românească, nu occidentală. Ignorarea biografiei lui Cioran, ca fiind o *altă problemă*, produce pagube hermeneutice majore.

⁴ EMIL CIORAN (1992), *Tratat de descompunere*, București, Editura Humanitas, p. 101.